

Költőverseny

Az Antik Gyűjtemény 2008-ban megünnepelt centenáriumán került sor az első, nagyszerű költőverseny megrendezésére (a versek megjelentek az *Ókor* 8/1., illetve a *Mozgó Világ* 2009/3. számában). A hagyományteremtés szándékával a Gyűjtemény vezetője, Nagy Árpád Miklós újra felkért öt költőt, hogy írjanak verseket az Antik ünnepre. Imreh András, Kiss Judit Ágnes, Kőrösi Imre, Lukács Flóra és Várady Szabolcs a Gyűjtemény új szerzeményei közül kisorsolt két műtárgyról rög-tönöztek egy-egy verset tetszőlegesen választott versmértékben. Az egyik egy athéni feketealakos váza (1. kép), amelynek fő képe mitikus történetet ábrázol: a kalydóni vadkanvadászatot. A másik egy etruszk síremléktalapat, a halott tiszteletére megrendezett versenyek megörökítésével (2. kép).

A költők ezúttal sem készületlenül érkeztek, kaptak előzetesen házi feladatot is. Euripidész két elveszett tragédiájának egy-egy részletét kellett újraalkotniuk. Mindkettőből csupán néhány töredék maradt fenn (császárkori papiruszokon) – a hiányok kipótlása volt a feladat. A *Théseus* című tragédia 13 sorában (*P. Oxy.* 50 3530, 386b) egy hírnök beszámol Minós királynak arról, hogyan ölte meg Théseus a Minótaurost. A *Krétaiak* 30 erősen töredékes sora (*P. Oxy.* 27 2461, 472b) pedig Minós király és a királynő dajkája közötti találkozást jelenítette meg. Itt Minós faggatja a dajkát, hogyan néz ki az újszülött Minótauros.

• A KALYDÓNI VADKANVADÁSZAT

Kiss Judit Ágnes

Tombol a vadkan, szájában szörnyű agyarakkal.
Kergeti négy ember, vagy a disznó kergeti őket?
Tarka vadászkutya támad. A hősre, a vadra? Ki tudja.
Összeakadva agyar, fog, kéz, mancs, láb, pata, fegyver.
Hogyha az egyiket összetapossák, győzhet a többi?
S győzhet-e bárki, ha vérüket egyként issza a föld be?
Elpusztul kutya, vad, döglik kibelevve az ember.
Mindig hős, aki élve marad? Neki szól csak az ének?
Mindig a győztesek íratják a dicső dithyrambost.
Vesszen a vesztes, szégyen rá. Vegye gúnykacajunkat.
Így teszek én is. A győző jól fizet érdemeinkért.
Rajta, dicsérvék versek, vázák, rőt alakokkal.
Sok kutya disznót győz, és vadkant ölt Meleágrós.

Kőríz Imre

Fut a vadkan,
letiporja,
le a porba
a vadászat.
Az erős szag
s az erőszak
üli gyásszal
teli nászát.

Kalydónban
szigonyozza
a vadász, és
fut a vadkan.
Meleagros
(imitált név-
felirattal).
Kutya vakkan.

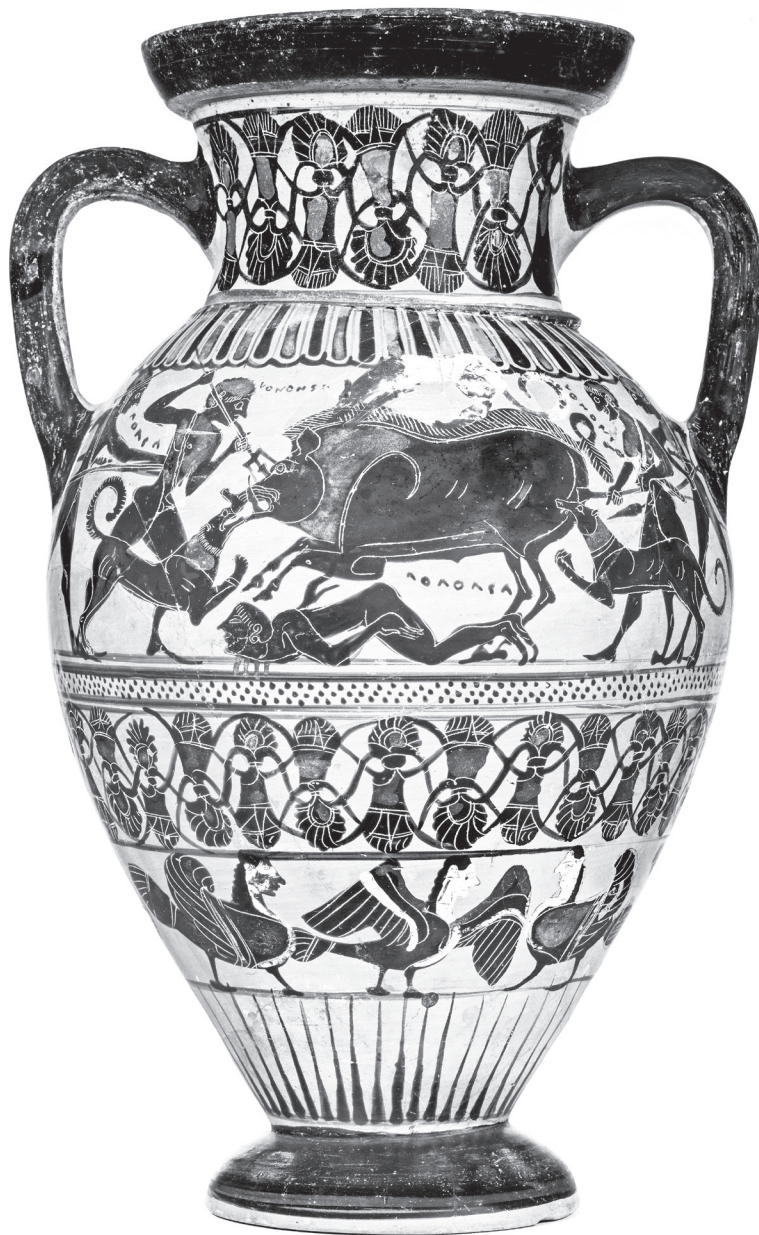
A vadonban
szügye roppan,
fut a vadkan,
tehetetlen,
Meleagros
belead most
vad erőket,
csupa vadkan-
leverőket –
figurális
jelenetben.

(Mellékdal)

De a költő
belekérdez,
mer' a kép így
hat a lantra.
Meleagros,
kutya vakkan,
fut a vadkan
(hu, de randa!) –
de hová lett
Atalanta?

Várady Szabolcs

Rettenetes nagy vadkan dúlt, rombolt Kalydónban.
Elbánt volna talán fél foga két Zrinyivel.
Hívott is Meleagros hőst csapatostul, azonban
három fért csak ide, és a vadászebek is
hároman csak, elől egy, egy hátul, egy tetejébe.
Egy hős már kinyuvadt, egy kutya orra oda.
Három az ága a szörnyü szigonynak, amit Meleagros
vadkani főbe legott most egyenest beledőf.
Ezzel kész. Na de engem egyre csak izgat a kérdés:
És Atalanta? Ha ő nincs, hova tart ez az ügy?

1. kép. A kalydóni vadkanvadászat; az alakok között értelmetlen feliratok. Athéni feketealagos (tyrrhén) amphora; Dámvad-festő, Kr. e. 560–550
(fotó: Mátyus László)

• ETRUSZK SÍREMLÉKTALAPZAT

Imreh András

Panem, circenses. Kocsiverseny és bokszt,
 Diszkosz és dárda. Katonák rohannak.
 És a birkózás, a kötött fogású!
 (Graeco-román lesz.)

Este sörsátor. Pia ingyen, egy sör,
 Lictoroknak meg khitarásnak három,
 És az untermann meg a törpe is kap.
 Lesz tűzijáték.

Ritka szép est ez. Ugye lesz jövőre?
 Tényleg élvezzük a kaját, a sportot.
 Minden együtt van. Na, de drága Lictor,
 Hát foci nem lesz?

*

Kiss Judit Ágnes

Nem pusztulhatok el. Hogyha a sírba tér
 hús és csont. Ha a test oszlik és elrohad,
 lelkem megmarad – így. Könnyű, alaktalan,
 szél szárnyára ül, ellebeg.

Indulj versenyeken hát siratás helyett.
 Bokszolj, fuss, hadakozz, míg zeneszó kísér.
 Élvezd míg teheted értem az életet.
 Most hívj, Phersu, ne tétovázz.

Kőrizs Imre

Lefelé, az Alvilágba menet
 Várady Szabolcs elbotlott egy reflektorban:
 nagyot rúgott a fénybe.

Nagy Árpád, még idefent, valakinek az Ó-lábáról beszélt.
 De aztán kiderült, csak azt mondta valakiről:
 „Ott van az aulában.”

Keresztesi Józsefnek
 a legfinomabb spanyol olívaolajból
 vettem délelőtt öt litert,
 mindentől messze, kint a pampán,
 mezőgazdasági hasznosítás alá vont területek mellett buszozva el,
 zsír új nyerges vontatók flottái között.

De a fény kialszik,
 az illető elhagyja az aulát,
 az olaj elfogy.
 Mindez tehát nyomtalanul elmúlik,
 hacsak valaki nem jegyzi fel szorgalmi feladatként,
 ahogy egy etruszk mester vésett fel egy kőre
 cirkuszt, törpét, démont, birkózót, zsonglőrt.

Nem cáfolatául semminek,
 de azért nem is csak egyszerű illusztrációként.

2. kép. Akrobaták, sportolók, zenészek, Phersu. Etruszk síremléktalapat, Clusium, Kr. e. 480 körül
 (a talapatot saroknézetből lásd a 75. oldalon)

Várady Szabolcs

Sportoljunk a halottak tiszteletére, az ókor
 így intéz temetést, ezt tanusítja e kő.
 Van kocsihajtás, diszkosz, birkózás, gerely és bokszt,
 s persze futás is van – sík ma ez és akadály,
 akkor fegyverben s fegyvertelenül fut az etruszk,
 s van két jókora zsák: itt se megy ingyen a sport.
 Hogy ki nyer, azt eldönti a bíró, írja az írnok,
 s szóljon még zene is, kell a porondra zenész.
 És hab a tortán: akrobaták, jön a sporthoz a cirkusz.
 Vond ki a tiszteletet, holtakat: itt a jelen.

• EURIPIDÉS-TÖREDÉKEK

KRÉTAIAK

Imreh András

KAR Kifürkészni az istenek útját oly nehéz!
 MINÓS Nem az istenekét fürkészem én, hanem asszonyomé.
 KAR Az isteni fény vezette nőd, Erós tüze.
 MINÓS Isteni fény! Egy fatehénbe zúduló!
 KAR Nem zúdul az, ha nincs, aki zúdítaná.
 Azt a bikát az istenek adták neked,
 hogy visszaadd. Nem adtad, így sorsod betelt.
 MINÓS Most mit tegyek? Hol és hogyan emésszem el?
 Még mielőtt szétfut a hír, s trónomra tör.
 KAR Hol és hogyan eméssz el gyermeked?
 MINÓS Nem az enyémm! Mondják, akik látták e lényt,
 nem olyan, mint én. Mindene más. Nem az alkatom.
 KAR Nem az alkatod, de a te neved viseli.
 MINÓS Egy idomtalan korcs. A nevem. Mi lesz velünk.

Belép a Dajka

MINÓS Szörnyű csapás! Te ismered – mondd el, milyen.
 DAJKA Ember is ő és állat is: ember-bika.
 MINÓS Ilyet sem ember nem hallott, sem az istenek.
 DAJKA Isteni tett, hogy ily csodalényt szült asszonyod.
 MINÓS Csodás! E szörnyre nem fogok ránézni sem.
 DAJKA Pedig muszáj. Fiadra is, és nődre is.
 MINÓS Igen, tudom, az istenek csapása ez.
 DAJKA E hited én nem akarom gyengíteni.
 MINÓS S e fajtalan nászban milyen szörny faj fogant?
 DAJKA Két fajta jegyét is hordja magán: ember s bika.
 MINÓS Ezt már tudom! Hogy fér e két jegy együvé?
 DAJKA A teste, mint a tiéd. Nyakán emberfej ül.
 MINÓS S két, vagy netán négy lábon áll, mint egy barom?
 DAJKA Kettőn. És éjsötét szeme is emberé.
 MINÓS Ezen felül mégis mi benne állati?
 DAJKA Farkával a bőszt böglyöket hessegeti.
 MINÓS S e fél-bika hangja vajon emberi-e?
 DAJKA Mint égi moraj, úgy hömpölyög legelők felett.
 MINÓS Anyjának melle táplálja? Tőgyből szopik?
 DAJKA Csecset fogad el, nem térdepel tehén alá.

MINÓS E szörnyszülöttnek bent a házban nincs helye!
 DAJKA E házban, ahol szülője él, itt a helye.
 MINÓS Te nyomorult! Hát cáfolod rendeletem?
 DAJKA Rendeleted a józan ész cáfolata!

*

Kiss Judit Ágnes

KAR Most bajban vagy, Minós, s a bajod akkora,
 mint Uranosznak volt hajdan Kronosz miatt.
 Kiherél-e, ha nem heréled őt te ki,
 hogy jámborul igát vonó ökör legyen?
 Most törheted fejed, fiaddal mit tegyél.
 MINÓS Még azt sem tudom, hogy néz ki a félbika.
 Zeus papjai, mondjátok meg, mit tegyek!
 KAR Azt kérdezd, aki szemtől-szembe látta őt!
 MINÓS Te ott voltál, dadus, milyen az újszülött?
 DAJKA Húsz perc után, akár a kiscsikó, felállt!
 MINÓS Már lát és hall. Csak remélem, hogy nem beszél!
 DAJKA Csak bög, mint minden kisbaba. Vagy egy bika.
 MINÓS Ha még egy szót szólsz, esküszöm, megőrülök.
 DAJKA Nem mondok semmit. Ezt a csodát látni kell!
 MINÓS Ó, istenek, én menten rohamot kapok!
 DAJKA Nem akarom, hogy megsimítson a guta!
 MINÓS Hé, itt ne hagyj! Most mondd már végig el, milyen!
 DAJKA Kisfiú félig. És hát félig kisboci.
 MINÓS Ezt hallottam. De részletesebben meséld!
 DAJKA Bikafejű. Mint két csésze, az orrlíka.
 MINÓS Patái vannak? Vagy lába és két keze?
 DAJKA Két patás láb, és fekete, sötét kezek.
 MINÓS Ezen felül még mit tudsz róla mondani?
 DAJKA Farkával hessenti a csípős böglyöket.
 MINÓS S mit szól az anyja, ha a gyermek bögni kezd?
 DAJKA Mint legelő tehénnek, indul meg teje.
 MINÓS Hát ő szoptatja akkor, nem másik tehén?
 DAJKA Szülőanyja táplálja, nem kell dajka sem.
 MINÓS A palota közelébe se jöjjenek!
 DAJKA Mindegy, milyen, szeretni kell a gyermeket.
 MINÓS Szeretni? Azt hiszem, inkább végzek vele.
 DAJKA Ha megteszed, megbosszulják az istenek.

*

Kőríz Imre

(Kálnoky László emlékének)

KAR A műtehenbe sunyva egy csáp estelen,
 e ronyha vásszonnép, királyi pocska nő
 megsismeré a kanmarhának harpocsát.
 Ó veckeléses, görhet léngedző csigoly!
 Ó vak, tehergős, szőrscornáló infeszeng.
 s hogy kilencet nyifircült és demhedt a hold,
 monhója szörnyt csüvöllöt akkor! Süly reá!
 MINÓS Hát légre csürte már pelentyét melhemód?
 KAR Légre bizony, e ponyha, csetves és rihált.
 MINÓS Ne vápold, zsúrold őt: az ég a potva itt.
 KAR Az ég csak ott puhál, hol nincs dagárd elég.

MINÓS És mondd, minő kicsinyke ponyha! Hó-e? Hő?
 DAJKA Há'szen ha szőre is tinóé, bőryeges.
 MINÓS Ki *hallott* már vokultabbat. S a gendere?
 DAJKA Genderre kancsu, gatha. Jobb, ha elcsikülsz.
 MINÓS Én nem *fogok* csikülni, nem, ha derged is.
 DAJKA Csikülni *kell*, az ég talán gambbá cseléz.
 MINÓS Ó, *istenek, rohamba*, vagy rommá csülök.
 DAJKA Ha porva *vagy te*, én is inkább porvulok.
 MINÓS De mondssza, csak tinósi? Semmi emberi?
 DAJKA *Lénykétszerű: bikályos és emberfeles.*
 MINÓS Előbb *is ezt hecsegted. Ámde hogymikép?*
 DAJKA Egy kantehen koponyul *néki* nyakrafőn.
 MINÓS És lenn, a patatájon hány csánkon tipor?
 DAJKA Kettőn, de nem mienkszerű az, mert setül.
 MINÓS *Ezen felül még... hátfelől is lógni van?*
 DAJKA A böszítő bögölyt legyengve farkali.
 MINÓS S a hanga bú vagy bő vagy báj? Vagy másiminő?
 DAJKA Mint legelőn merengő marha morg e more.
 MINÓS *Anyagemellőt vagy tehencsapot szípál?*
 DAJKA *Szülője tápján demhed, nem cupog* tehent.
 MINÓS Irombuljon palácul hát egy hely neki.
 DAJKA S szüleinek ott kényül majd bivalyzatul?

*

Lukács Flóra

Hangjaival és csendjeivel lettek tele
 a közeli erdő és az épített terek.
 Az oszlopok és a fák gyűrűjéből nincs kiút.
 A sűrű szagú homály mélyén növekszik egy
 emberhússal táplálkozó szörnyszülött,
 hörgő, lihegő, vérszagú emberbika.
 Maga a labirintusba zárt pusztulás.

KAR Aki látta őt, nem tért vissza soha többé.
 MINÓS A tengerből kilépő fehér bika látványa kísért,
 ha a szörny az ő vonásait hordja,
 megbüvöli azt, aki a közelébe ér.
 KAR Véres patáinak nyoma emberfej méretű.
 MINÓS Az egész palota a szörnyalakról beszél.
 DAJKA A sziget közepén áll a pusztulás épített temploma.
 MINÓS Iszonyú hangokat hall a nép a barlang felől.
 DAJKA Fiúk és lányok tetemeitől büzlik a labirintus.
 MINÓS Ki kell találnom, mit is fogok tenni.
 DAJKA Csalásod következményeit neked kell viselned.
 MINÓS Megzavartam az istenek nyugalmát, rohamot küldtek Pasiphaéra.
 DAJKA A bikafejű gyilkosról hallva, testéről akarok beszélni.
 MINÓS Hogyan képzeljem a torzalak külsejét?
 DAJKA Két lényből van keverve: ember és bika.
 MINÓS Hallottam már előbb is. De hogyan...
 DAJKA A mellkasán bikafej ül.
 MINÓS És négy vagy netán két lábon jár?
 DAJKA Kettőn, és fekete sötét láncokat visel.
 MINÓS És ezen felül még mit beszélnek róla?
 DAJKA Farkát élvezettel csapja böszítő bögölynek.
 MINÓS Hörgő, lihegő hangját hordja a szél.
 DAJKA Pusztuló szagát legelők rohadó füveinek.
 MINÓS Anyjának melle vagy tehén tőgye táplálta?

DAJKA Szülőanyja táplálja, nem idegen állat.
 MINÓS Nincs a palotában senki, aki el tudná pusztítani?
 DAJKA Az emberbika a szüleinek vonásait viseli.
 MINÓS Néha azt érzem, ez az állat én vagyok.

*

Várady Szabolcs

KAR Ó jaj, hogy ennek így meg kellett lennie!
 MINÓS Hát enyhén szólva ó jaj, ó, de még milyen!
 Most adjatok tanácsot, mégis mit tegyek?
 KAR Jól van, Minós, adok tanácsot, azt adom,
 hogy dugd el azt a szörnyet, akit szült nejed.
 MINÓS Azt sem tudom, miféle. Dajka, mondd csak el!
 DAJKA Hát eddig csak feküdt még, most meg már feláll.
 MINÓS Azannya! Ki hallott ilyet? Egy újszülött!
 DAJKA Az ám! Emberben még ilyet nem szült anya.
 MINÓS Mit mondjak erre? Én menten padlót fogok!
 DAJKA Itt kell az ész, szedd össze, jó uram, magad!
 MINÓS Ó, istenek! Ne kapjak idegrohamot?
 DAJKA Ezt hallva te... hát persze... de nem akarok...
 MINÓS Csak ne sumákolj! Mondd ki nyíltan, hogy milyen!
 DAJKA Kettő az egyben: férfiember és bika.
 MINÓS Jó, jó, hallottam ezt. De konkrétan hogyan?
 DAJKA Úgy, hogy nyaktól bika, s ember egyébiránt.
 MINÓS És járni hogy jár? Hány láb kell hozzá neki?
 DAJKA Kettő elég, hanem fölöttébb fekete.
 MINÓS És rajta furcsa még mi van ezenfelül?
 DAJKA Ó, hát a farka, bős böglyt hessenteni.
 MINÓS Na még ez is! A hangját, mondd, hallottad-e?
 DAJKA Igen, az betölt egy jókora legelőt.
 MINÓS És mi szoptatja? Tehéntőgy vagy – anyamell?
 DAJKA A szülőanyja táplálja, nem más tehén.
 MINÓS Palotánknak nem jöhet közelébe se!
 DAJKA Ahol a gyermekük, ott a szülők helye.
 MINÓS Azt mondom, tartsd a szád! Te túl messzire mégy!
 DAJKA De hát ki lát el addig? Csak az istenek.

THÉSEUS

Imreh András

HÍRNÖK Megálltunk, egy oszlop mögül figyeltük őt,
 követni már nem volt elég erőnk, hová
 csak a legnagyobb és legnemesebb merészkedik;
 mi, többiek, biztos helyről néztük, ahogy
 egy fal mögül bőszen előront a bika –
 tajtékszott és görbe szarvát hányta dühvel,
 mintha bögly csipné, farkával úgy hadart,
 merészen és vérágasan meregette szemét,
 arányos-izmos tagjai egy szoboré,
 míg ő, akit Aigeus fiaként szólítanak,
 Théseus – holott valódi atyja Poseidáon –,
 minden ruhát ledobott, ahogy közeledett,
 a jobb kezében buzogány, a balja üres.

Kiss Judit Ágnes

HÍRNÖK Mindnyájan a hatalmas oszlopok mögött
 lapultunk, és bevallom, szégyen bár, alig
 bírtam benn tartani a végtermékeim,
 úgy rettegem, a szörnyszülött mit tesz velünk.
 Az oszlop rejteke nem védett semmitől.
 A bika jött, két lábon, mint ember fia,
 tajtékot túrt a szája, orra fújtatott,
 szarvát szegezte az oszlopnak és nekünk,
 patájával kapált, farkával csapkodott.
 De ő, ki Aigeus fiának tartanak,
 habár Poseidóntól fogant Théseus,
 félelem nélkül ugrott a bika elé.
 Bunkósbotjával ráhúzott egy akkorát,
 hogy egyet hördült, s rögtön felfordult szegény.

Kórizs Imre

[Elöl fal, oldalt fal, mögö]tte oszlopok,
 [de] semmi á[nyék annyi fáklya lángja közt:
 minden] nagy és [minden oly tisztán látható.
 Szorongat]va, mint biztons[ágadó botot,
 hunsángját,] a bik[át nem látja még.] Pedig
 [az] görbe szarvát nagy dühvel [fenvén kapál,
 farkával, mint legyet riasztva,] söpröget.
 [S támadva] nagy bátran, [feszíti izmait]
 tagjainak, bels[őből külső lesz a düh.]
 Ő meg, kit bár Aigeus fiának mondanak,
 Théseus, a Poseidón-nemzette férfi ott
 ledobja [gúnyját; s ráméri végzetét
 a bestiára] bunkójával jobb keze.

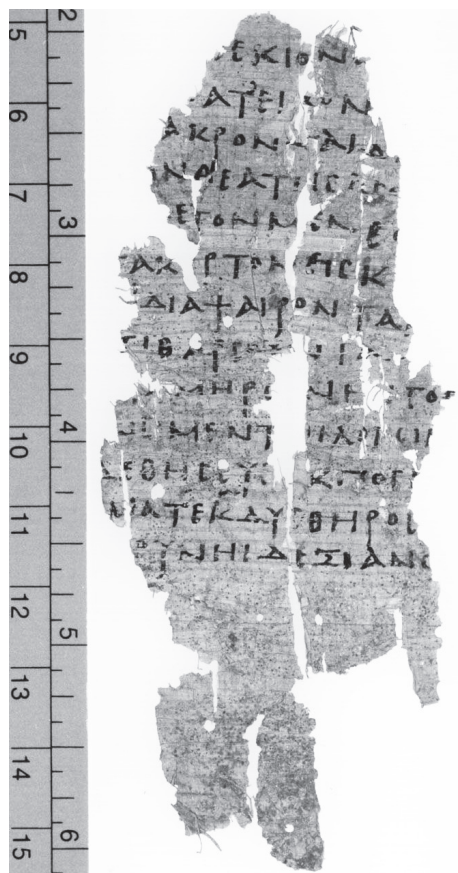
Lukács Flóra

HÍRNÖK Ki lakozik a járat torkán túl sikoltó homályban?
 Mögötte a tenger, előtte oszlopok sora.
 Nem a zajok bírtak jelentéssel, az ordító csend.
 Feltépett mellkasok és hasak, nagy és véres patanyomok.
 Falakon át hallotta a rettegést, a bika szemét pedig az örület borította,
 Megragadta a görbe szarvát, dühvel ment neki,
 térdét és combját horzsolva esett a földre.
 Artikulátlan üvöltésekkel nagy bátran ütötte az állatot,
 remegő tagjait a belső hangok vibráló ritmusai mozgatták.
 Ő pedig, kit Aigeus fiának szólítanak,
 Théseus, valójában Poseidóntól született,
 megtépett ruháit ledobva, a vadállat szemébe nézett,
 utolsó erejével a bunkósbotot jobbjával a halántékának vágta,
 a mozdulattól megcsúszott a belső szerveken,
 az emberbikával együtt zuhant a földre.
 Lassan tért magához a győztes ájulásból.

*

Várady Szabolcs

HÍRNÖK Hát kérem, tetszik tudni, úgy van az, hogy ott
 az oszlopok mögül előrontott a rém!
 Nem bírtam nézni sem, behunytam fél szemem,
 csak félig lássam, hogy milyen gigantikus.
 De bezzeg Théseus! A biztonságra ő
 füttyült, a félig embert és félig bikát
 görbe szarvának fittyet hányva nagy dühvel
 fellökte, hogy a föld porát söpörve csak
 gurult, nagy bátran ezt mívelte Théseus!
 A szörnynék minden tagja, belső részei
 kocódtak össze, bim-bam, s ő, kit Aigeus
 fiának mondanak, holott Poseidóné,
 ruháit mind ledobva a vadállatot
 úgy vágta fejbe bunkósbotja végével,
 a jobb kezét lendítve, hogy menten kinyúlt.

3. kép. Császárkori papirusztöredék
 Euripidés *Théseus* című tragédiája 13 sorával
 (P. Oxy. 50 3530, 386b töredék)